

УДК 321.01

Соціальні і економічні аспекти забезпечення збалансованого еколого-економічного розвитку в Україні

Мельник В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук
Уманського національного університету садівництва
імені Павла Тичини

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття «сталий розвиток». Розкрито сутність сталого розвитку, розглянуто його складові частини. Досліджено передумови, теоретичні та прикладні засади сталого розвитку. У статті обґрунтовано необхідність визначення пріоритетів інноваційної діяльності в Україні. Запропоновано заходи, які потрібно вжити для втілення інноваційної складової сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, інноваційний зміст сталого розвитку, інноваційна діяльність, пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

Мельник В.В. СОЦИАЛЬНЫЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы различные подходы к определению понятия «устойчивое развитие». Раскрыта сущность устойчивого развития, рассмотрены его составляющие части. Исследовано предпосылки, теоретические и прикладные принципы устойчивого развития. В статье обосновано необходимость определения приоритетов инновационной деятельности в Украине. Предложено мероприятия которые необходимы для внедрения инновационной составляющей устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инновационное содержание, устойчивого развития инновационная деятельность, приоритетные направления инновационной деятельности.

Melnik V.V. SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF SUSTAINABLE ECOLOGICAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The different ways to determination of concept of “sustainable development” are analyzed in the article. The essence of sustainable development is exposed, the component parts of steady development is considered. The preconditions, theoretical and applied principles of sustainable development. Necessity of determination of innovative activity priorities in Ukraine is interpreted in the article. Measures to be used for application of the innovative component of the sustainable development are offered.

Keywords: sustainable development, innovative component of sustainable development, innovation activity, priority directions of innovative activity.

Постановка проблеми. Сталий розвиток у формулюванні ООН – це розвиток суспільства, що дозволяє задовольняти потреби нинішнього покоління, не наносячи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб [1].

У 1992 році на Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро представники 179 країн визнали, що сучасний світ перебуває у нестабільному стані. Справді, боротьба з бідністю, голодом, відсутність можливостей отримати належну освіту, руйнування екологічних систем тільки погіршуються і негативно позначаються на умовах майбутнього існування суспільства. Усі визначені проблеми охоплює основний документ, прийнятий на цій конференції. Результатом цієї зустрічі став міжнародно визнаний «Порядок денний на XXI століття», у

якому зазначено, що людство постало перед необхідністю переходу від несталого розвитку до сталого [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Переважна більшість досліджень з проблеми реалізації концепції сталого розвитку орієнтується на макроекономічну теорію. Так, крізь призму використання й освоєння сукупних ресурсів, резервів і можливостей різної природи, поєднання яких генерує процеси формалізації системних ознак до сталого розвитку України, висвітлюється у працях науковців, зокрема О. М. Алімова, О. С. Гребенюка, І. В. Драган, О. О. Демешок, І. М. Лицура, В. В. Микитенко, В. Ю. Худолей, Б. Данилишина тощо. Проблемні питання оцінювання результативності окремих процесів господарської діяльності підприємств, що уможливорює

забезпечення сталого розвитку, досліджені науковцями у різних аспектах розглядуваної проблематики: підвищення ефективності територіальної одиниці, забезпечення її сталого розвитку – Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, О. В. Скидан; оцінювання техногенних збитків у структурі механізму стійкого розвитку економічних систем – М. І. Бублик, О. Є. Кузьмін; дослідження економічних аспектів управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні – М. А. Хвесик, С. О. Лизун. Питання оцінювання рівня сталого розвитку підприємств висвітлено у працях Зубової О. В., Телешевської С. М.

Доволі ґрунтовними є дослідження особливостей аналізування рівня сталого розвитку на рівні підприємства такими зарубіжними ученими, як Джурдіс Станіскіс і Валдас Абрасікаускас, Гордон Мітчел, Елісон Вархурст та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Питання забезпечення сталого розвитку за рахунок активної діяльності є ефективним тільки тоді, коли вона здійснюється відповідно до державних стратегічних планів, пріоритетів інноваційно-інвестиційної діяльності держави та її територій. Розв'язання цих проблем сприятиме розробці комплексного підходу до удосконалення організаційно-економічної системи формування сталого розвитку економіки України.

Постановка завдання. Визначення та обґрунтування системно-структурних проблем сталого розвитку крізь призму розгляду підходів до їх розв'язання на засадах пріоритетності напрямів охорони природного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день немає єдиного чітко визначеного підходу до трактування поняття «сталого розвитку». Серед науковців точаться суперечки щодо достовірності перекладу терміну “sustainable development” на українську мову, оскільки поняття сталості, постійності суперечить поняттю розвитку. В літературі крім терміну «сталий розвиток» зустрічаються терміни «збалансований розвиток», «узгоджений розвиток», «гармонійний розвиток» та інші.

Так Трегобчук В.М. зазначає, що сталий розвиток – це економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєвого забезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля [3].

Барановський В.А. розглядає сталий (збалансований) розвиток як такий, що забезпечує певний тип рівноваги між соціально-економічними та природними його складовими [1].

Лісовий А.В. розуміє під сталим розвитком такий напрям світового економічного зростання, при якому забезпечується якість життя громадян, що опирається, з одного боку, на сучасні досягнення науково-технічного прогресу, що задовольняють його поточні потреби, але по своїй дії на навколишнє середовище не загрожують майбутнім поколінням, з другого боку, забезпечується якісне зростання по рівнях матеріального, житлово-побутового, соціального забезпечення, охорони здоров'я, екологічної та особистої безпеки [4].

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [6].

В сільському господарстві основними причинами погіршення екологічної ситуації є відсутність прогресивних технологій, недотримання науково обґрунтованих сівозмін, перевага монокультури в деяких агропідприємствах, особливо просапних культур; низькі норми внесення органічних добрив; порушення технології застосування мінеральних добрив і пестицидів; значне поширення ерозійних процесів; збільшення площ кислих, засоленних, техногенно-забруднених земель через призупинення робіт із вапнування та гіпсування ґрунтів [7]. Сталий розвиток це ціла система заходів і принципів, спрямованих на побудову оптимальної моделі суспільного розвитку. Оптимальність такої побудови пояснюється і тим, що будь-яка її складова вказує лише загальний напрям реалізації цієї побудови. Створює напрямок у якому людство має розвиватись і будувати суспільство нового типу, яке покликане оптимізувати власні потреби, переосмислити власне ставлення до них. Уже згодом через двадцять років після саміту «Планета Земля» на конференції «Ріо+20» було визначено сім пріоритетних сфер суспільного розвитку, а саме: гідні робочі місця-економічний спад спричинив зниження кількості робочих місць, а також

зниження заробітної плати. Економічні заходи і соціальна політика щодо створення оплачуваних робочих місць мають вирішальне значення для соціальної згуртованості і стабільності, не менш важливим є також і те, що робота має бути орієнтована і на потребу навколишнього середовища, необхідність заохочувати створення робочих місць у сільському господарстві, сфері послуг, промисловості, які сприяють збереженню і відновленню навколишнього середовища [8].

Важливим етапом у розвитку теорії сталого розвитку є проведена 1972 р. у Стокгольмі Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища «Земля тільки одна», результати якої навели на думку, що збереження біосфери – необхідна умова виживання і благополуччя людей, а взаємозалежність – неминуча реальність життя [9].

У 1987 році Всесвітня Комісія ООН з навколишнього середовища і розвитку поставила питання про необхідність пошуку нової моделі розвитку цивілізації, основні тези якої були опубліковані в доповіді «Наше загальне майбутнє» [10]. В доповіді сформульовані основні принципи розвитку, які є формою розвитку або прогресу суспільства, що задовольняє потреби існуючого людства і можливості майбутніх поколінь для забезпечення свого існування:

1. Людство мусить забезпечити сталий і довготривалий розвиток з метою задоволення потреб людей, що живуть зараз, і створення можливостей для задоволення своїх потреб майбутніми поколіннями.

2. Обмеження, які існують у процесі експлуатації природних ресурсів, є відносними та пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя.

4. Необхідно погодити стан життя тих, хто користується надмірними грошовими і матеріальними коштами, з екологічними можливостями Планети, зокрема відносно використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення мусять узгоджуватися з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Поняття «сталий розвиток» постійно уточнюється. Дехто з вчених взагалі вважає, що «сталий розвиток» – невдалий переклад англійського терміну Sustainable Development (від sustain – підтримувати). Наприклад, доктор філософських наук А. П. Назаретян, зазначає, що оскільки розвиток передбачає наявність несталості станів, то більш точно передає зміст концепції термін «регульований розвиток: цілеспрямований контроль за змінами, що відбуваються, прогнозування і компенсація найбільш небезпечних несталостей і диспропорцій розвитку» [11].

А. Федотов, хоч і не заперечує право на існування поняття «сталий розвиток», але вважає, що перехід людства до сталого розвитку неможливий без конструктивної теорії сталого розвитку, що містить: теорію сталості біосфери, ресурсну модель світової системи, модель сталості світової системи і механізми управління нею [13].

Висновки. Екологізація економіки, соціальної сфери (освіти, виховання, науки, культури, охорони здоров'я), проведення грамотної геополітики та захист національних екологічних інтересів, потребує скоординованих взаємопов'язаних дій з боку держави та суспільства. Оскільки економіка України знаходиться на шляху формування та визначення пріоритетів щодо майбутніх перспективних напрямів її розвитку, заходи, націлені на формування засад сталого соціально-економічного екологічнобезпечного розвитку наблизять нашу державу до гармонійного сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський В.А. Стратегічні аспекти та пріоритети сталого (збалансованого, гармонійного) розвитку. Територія. Сталий розвиток. 2004. № 2. С. 24-31.
2. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» («AGENDA 21»). Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля» 1992.). Київ : «Інтелсфера», 2000. 359 с.
3. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України. Вісник НАН. 2002. № 2. С. 15-22.
4. Лісовий А.В. Сталий розвиток сільських територій: виникнення, сутність, принципи. Економіка АПК. 2007. № 4. С. 140-145.
5. Кірдан О.П. Стан та тенденції розвитку аграрного сектора економіки України. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2014. Вип. 1. Т.1. С. 155-161.

6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 вересня 2006 р № 1855 V [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818817>

7. Малік М.Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. 2010. № 5. С. 3-12.

8. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский // Философские мысли натуралиста – М.: Наука, 1988. 520 с.

9. Meadows D.H., Meadows D.L., Randers F., Behrens W.W. The limits of Growth. – Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York, 1972.

10. World Commission of Environment and Development (WCED). Our Common Future. – Oxford: Oxford University Press, 1987. 11. Назаретян, А. П. Демографическая утопия «устойчивого развития» [Текст]. Общественные науки и современность. 1996. № 2. С. 145-152.

12. Стойка В. О. Державно-приватне партнерство – рушійна сила інноваційного розвитку країни. Агросвіт. 2015. № 6. С. 36–40.

13. Федотов А. От стихийного к управляемому устойчивому развитию [Текст] Международная жизнь. 1995. № 7. С. 50-57.

REFERENCES:

1. Baranovskiy, V.A. (2004), "Strategic aspects and priorities of sustainable (balanced, harmonious) development", *Terytoriia. Stalyj rozvytok*, vol. 2, pp. 24-31.

2. The Programme of Action Agenda for the XXI century ("AGENDA 21"). (2000). Kyiv "Intelsfera", 359 p.

3. Trehobchuk, V.M. (2002), "The Conception of sustainable development for Ukraine", *Visnyk Natsional'noi Akademii Nauk*, vol. 2, pp. 15-22.

4. Lisovyj A.V. (2007), "The sustainable development of rural territories: origin, essence, principles", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 4, pp. 140-145.

5. Kirdan O.P. State and trends of agricultural sector of Ukraine // Kirdan O.P. / Scientific works of the Poltava State Agrarian Academy. 2014., № 1., Т.1, pp. 155-161.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine "About Basic principles (strategy) of public ecological policy of Ukraine on a period to 2020», available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818817> (Accessed 21 September 2006).

7. Malik, M. J. and Khvesyk, M.A. (2010) "The sustainable development of rural territories is on principles of regional use of nature and ecologically safe agroindustrial production", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 5, pp. 3-12.

8. Vernadsky V.I. Scientific Thought as a Planetary Phenomenon / Vernadsky Philosophical thoughts naturalist – М.: Nauka, 1988. 520 p.

9. Meadows D.H., Meadows D.L., Randers F., Behrens W.W. The limits of Growth. – Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York, 1972.

10. World Commission of Environment and Development (WCED). Our Common Future. – Oxford: Oxford University Press, 1987. 11. Nazaretyan, A. P. (1996). Demograficheskaya utopiya "ustoychivogo razvitiya" [Demographic utopia "sustainable development"]. *Obshchestvennye nauki i sovremennost'* – Social studies and the present, 2, 145-152.

12. Stoika V.O. Public-private partnershipa driving force of innovative development of the country / V.O. Stoika // *Agroworld*, 2015, № 6, pp. 36-40.

13. Fedotov, A. (1995). Ot stikhiynogo k upravlyaemomu ustoychivomu razvitiyu [From natural to managed Sustainable Development]. *Mezhdunarodnaya zhizn'* – International Affairs, 7, 50-57.